

CAMBODJA

Historische inleiding:

De misdaden van het regime van de Rode Khmer¹

Cambodja is een prachtig land met een pijnlijke geschiedenis van «zelfvernietiging» door onbeschrijflijke barbaarse massamoorden.

Algemene gegevens²

Officiële benaming:

Koninkrijk Cambodja

Hoofdstad:

Phnom Penh

Oppervlakte:

181.035 km² (6 keer zo groot als België)

Geografische ligging:

Begrensd door Thailand, Laos, Vietnam en de Zuid-Chinese Zee.

Bevolking:

15 miljoen inwoners

Regeringshoofd:

Hun Sen

Index van de menselijke ontwikkeling (HDI):

139e/187 landen

Natuurlijke rijkdommen:

Aardolie, gas, hout, delfstoffen (ijzer en bruinkool) en edelstenen

Regeringsvorm:

Parlementaire grondwettelijke monarchie

VAN HET VERVAL VAN DE KHMER-BESCHAVING TOT HET FRANSE PROTECTORAAT

Het koninkrijk Angkor (800-1431 na Christus) is een van de grote mijlpalen van de menselijke beschaving. Het koninkrijk van de Khmer bereikte zijn hoogtepunt in de 12^e eeuw. De stad Angkor was met meer dan een miljoen inwoners in die periode de grootste hoofdstad ter wereld. Alles lijkt erop te wijzen dat de Angkor-beschaving uiteindelijk onder haar eigen gewicht bezweken is. Het rijk ging ten onder en Siam (het huidige Thailand) probeerde vanaf de 15^e eeuw en Vietnam vanaf de 17^e eeuw Cambodja te overheersen en te koloniseren. Om daaraan te ontsnappen, riep het land de Fransen ter hulp.

HET FRANSE PROTECTORAAT³

In 1863 werd het koninkrijk Cambodja onder Frans protectoraat geplaatst. Frankrijk was op dat moment volop landen aan het veroveren die over economisch belangrijke hulpbronnen beschikten (thee, koffie, steenkool, mijnen,...).

¹ De misdaden van het regime van de Rode Khmer zijn een overkoepelende term voor de moorden, de massamoorden, de executies en de etnische, religieuze of politieke vervolgingen die werden gepleegd door de beweging van de Rode Khmer, die Cambodja van 1975 tot 1979 controleerde. Meer dan 20 % van de bevolking (1,7 miljoen personen) verdween onder het bewind van «Angkar».

² UNDP 2011

³ Wat is een protectoraat?

Een juridisch stelsel dat wordt gekenmerkt door de bescherming van een zwakke staat door een sterke staat krachtens een overeenkomst of een eenzijdige daad.

Dit is een van de vormen van koloniale onderwerping, maar het protectoraat verschilt van de zuivere vorm van kolonisatie doordat de bestaande instellingen, met inbegrip van de nationaliteit, op formeel vlak behouden blijven. De beschermende macht neemt het beheer op zich van de diplomatie, de buitenlandse handel en eventueel het leger van de «beschermden» staat. Deze laatste behoudt dus een zekere vorm van binnenlandse politieke autonomie.

In 1887 werd Cambodja opgenomen in het Franse Indochina en moest de koning afstand doen van al zijn macht. Volgens het systeem van het protectoraat werd Frankrijk verantwoordelijk voor de buitenlandse relaties en konden Franse burgers zich in het hele koninkrijk vestigen en handel drijven. Het stelsel legde ook een aantal hervormingen op, waaronder de afschaffing van de slavernij. Het Cambodjaanse volk kreeg geleidelijk aan toegang tot de elite, terwijl ook het onderwijssysteem zich langzaam begon te ontwikkelen.

Tijdens de Tweede Wereldoorlog werd het land door de Japanners bezet. Toch lieten ze het bestuur over de verschillende landen van Frans Indochina nog altijd in handen van de Franse regering, terwijl ze intussen het Khmer-nationalisme aanmoedigden. In 1941 plaatsten de Fransen de toen 19-jarige Norodom Sihanouk op de troon. Maar in 1945 trok Japan de macht naar zich toe in Indochina.

ONAFHANKELIJKHEID

Met de steun van de Japanners riep koning Sihanouk op 13 maart 1945 de onafhankelijkheid van Kampuchea uit – de Khmer-uitspraak van de naam Cambodja, die door de Fransen was geïntroduceerd. Het democratische Kampuchea beleefde een korte periode van onafhankelijkheid voordat de Fransen hun gezag herstelden. De relaties met Japan waren nogal verwarrend en gespannen. Dat is de reden waarom het land bij de capitulatie van Japan in 1945 opnieuw bij Frankrijk aanklopte.

Pas in 1949 werd het protectoraat officieel afgeschaft, maar Cambodja zou nog een hele tijd onder de Franse invloed blijven binnen de Indochinese federatie, tot het land in 1953 onder koning Sihanouk zijn onafhankelijkheid uitriep.

TEGENSTRIJDIGHEDEN VAN HET REGIME EN BEGIN VAN DE GUERRILLA

In 1950 vormden groepjes Khmer-revolutionairen het Verenigd Front Issarak, waarmee ze een marxistische guerrilla ontketenden. Ver van hun vaderland, in Parijs, werd een communistische kring opgericht waarin de toekomstige Khmer-leiders werden vertegenwoordigd: Khieu Samphan, Saloth Sar (de toekomstige Pol Pot) en Ieng Sary. In 1955 deed Sihanouk afstand van zijn titel van koning ten gunste van zijn vader Suramarit, zodat hij in zijn nieuwe functie van premier het land op een meer doeltreffende manier zou kunnen leiden. In zijn gretigheid om steeds meer macht te verwerven, vormde hij een unie van politieke partijen en verspreidde hij het «boeddhistische socialisme». Zijn politieke tegenstrevers werden ontslagen, werden opgesloten of werden het slachtoffer van intimidatie.

In die periode kende Cambodja een snelle ontwikkeling en een zekere mate van voorspoed. Op sociaal vlak voerden Sihanouk en zijn partij Sangkum een beleid van «gemeenschapontwikkeling» op het platteland, waarbij massaal in het onderwijs werd geïnvesteerd.

Dankzij zijn neutraliteitsbeleid kon hij op uitgebreide internationale steun rekenen: Frankrijk, Verenigde Staten, China, Sovjet-Unie,...

Ondanks de schijnbare voorspoed begon het systeem daarna de eerste barsten te vertonen. Het bestuur en de industrie slaagden er immers niet in om voldoende werkgelegenheid te bieden aan de nieuwe hoger opgeleide jongeren, die daardoor veel minder konden genieten van de vruchten van de buitenlandse hulp als de dominerende en vaak corrupte klassen. In het neutraliteitsbeleid kwamen bovendien steeds meer tegenstellingen aan de oppervlakte. Op binnenlands vlak raakten steeds meer belangrijke plaatsen in de Sangkum door rechtse elementen bezet – ondanks een officieel beleid dat gericht was op «boeddhistisch socialisme». In 1967 liet de rechtse premier Lon Nol een opstand van boeren in de streek van Battambang hard onderdrukken. Daarnaast richtte Pol Pot (Saloth Sar) in 1960 in het geheim de communistische Khmer-partij op. Ook Khieu Samphan en Ieng Sary waren lid. Die strijders zouden uiteindelijk de Rode Khmer vormen in het verzet. Ze werkten daarvoor samen met de Vietcong in «Bureau 100», een mobiel kamp in de jungle.

OORLOG EN AMERIKAANSE BOMBARDEMENTEN OP CAMBODJA

Vanaf 1969 voerden de Amerikanen rechtstreeks bombardementen uit in de delen van Cambodja die door de Vietnamese communisten (Vietcong) werden gecontroleerd. De rechtse partijen droomden daarbij steeds meer van een duidelijke samenwerking met de Verenigde Staten, om op die manier van een grotere economische steun te kunnen genieten dan de multilaterale steun die het land tot op dat moment ontving.

In 1970 werd Sihanouk van de macht verdreven door generaal Lon Nol, die voor die operatie de steun kreeg van de Amerikanen. Lon Nol riep daarna de Khmer-republiek uit, maar zijn regering bleek corrupt en zwak.

Sihanouk, die naar Peking was gevlucht, besliste de handen ineen te slaan met de Rode Khmer en nam de leiding van de regering in ballingschap. Van daaruit riep hij het volk op om in opstand te komen tegen de machthebbers. Gelijktijdig ontketenden de Rode Khmer (met steun van China) van hun kant een echte oorlog tegen de regeringstroepen (en de Verenigde Staten). Bovenop die burgeroorlog werd het land in de Vietnamoorlog meegeleurd.

In de periode van 1970 tot 1975 breidde de oorlog zich nog verder uit. De Amerikanen bombardeerden het land zonder rekening te houden met de bevolking, waardoor velen van hen in de guerrilla gingen meevechten. Het zou in Cambodja nog tot in het jaar 1973 bommen blijven regenen.

Intussen organiseerden de Rode Khmer zich in de jungle. Hun beweging won nog aan belang onder leiding van Saloth Sar, alias Pol Pot. De Rode Khmer was een politieke en militaire beweging met een maoïstische⁴ inslag. De Rode Khmer werkten aanvankelijk in de clandestiniteit en hadden weinig leden, maar vanaf de jaren '60 profiteerden ze van de complexe geopolitiek in de regio, die onder meer werd bepaald door de oorlog in Vietnam en de invloeden van enerzijds China en anderzijds de Verenigde Staten.

⁴ Het maoïsme is een ideologie die werd ontwikkeld door Mao Zedong, het hoofd van de communistische partij in China, die vanaf 1949 aan de macht was

HET TERREURREGIME VAN DE RODE KHMER⁵

Na een jarenlange guerrillastrijd tegen het pro-Amerikaanse regime van generaal Lon Nol grepen de Rode Khmer, officieel de «Communistische partij van Kampuchea», op 17 april 1975 de macht met hun intrede in de hoofdstad Phnom Penh. De Rode Khmer voerden vanaf dat moment een gewelddadige en ondoorzichtige dictatuur in die vanuit «Angkar» («de organisatie») door Pol Pot werd bestuurd.

Hun **doelstelling** was om van Cambodja opnieuw een land te maken, met een klasseloze maatschappij, dat van de landbouw leefde en dat zichzelf kon bedruipen.

Burgers die verdacht werden door het burgerlijke kapitalisme te zijn aangetast, werden naar **heropvoedings- of dwangarbeidskampen** weggevoerd. Het grootste deel van de 2 miljoen inwoners van de hoofdstad verliet hun woning. Het belijden van een godsdienst (het boeddhisme) werd verboden en de boeddhisten werden onderdrukt. Privé-eigendom en geld werden afgeschaft. Intellectuelen (professoren, geneesheren, ingenieurs,...) werden geëxecuteerd, evenals de etnische minderheden en de immigranten.

Volgens de ideologie van de Rode Khmer bestond de bevolking uit twee categorieën mensen:

- het «oude volk», d.w.z. vooral de landbouwers, van wie men veronderstelde dat ze trouw waren gebleven aan «Angkar». Zij werden beschouwd als de meest geschikte onderdanen om het nieuwe Cambodja mee te helpen ontwikkelen;

- het «nieuwe volk», d.w.z. de stadsmensen, die moesten worden heropgevoed of anders verwijderd of uitgehongerd.

Onder het regime van de Rode Khmer werden alle maaltijden in gemeenschap genomen. Iedereen moest van hetzelfde rijststrantheen kunnen genieten. De (gearrangeerde) huwelijken werden collectief gevierd. Ook het onderwijs van de kinderen gebeurde in gemeenschap. Kinderen en tieners werden van hun gezinnen gescheiden en naar coöperatieven gestuurd. Iedereen moest ook dezelfde zwarte kledij dragen. De overlevende intellectuelen moesten verplicht een langdurige heropvoeding ondergaan, zodat ieder gevoel van individualisme en iedere notie van privé-eigendom⁶ met wortel en al werden uitgeroeid.

De machthebbers voerden onhaalbare doelstellingen in: de rijstvelden zouden voortaan drie keer meer rendement moeten opleveren en de export van rijst kreeg voorrang op het voeden van de eigen bevolking. Op die manier sloop de **hongersnood** het land binnen.

Het **paranoïde regime** executeerde en martelde⁷ iedereen van wie werd vermoed dat hij een politieke tegenstrever was, waarbij de vijand zelfs tot in de eigen rangen werd gezocht. Iedereen werd aangeraden om zijn naaste te controleren. Heel wat mensen werden verklikt – terwijl het vaak om persoonlijke afrekeningen ging. Kinderen en jongeren, die gemakkelijk konden worden geïndoctrineerd, gaven hun ouders aan. Voordat ze werden geëxecuteerd, werd een groot aantal slachtoffers maandenlang gefolterd.

Ook aan de top volgden de zuiveringen elkaar op bij de machthebbers, die elkaar beschuldigden de oorzaak te zijn van de moeilijkheden waarmee «Angkar» werd geconfronteerd. Heel wat slachtoffers van die zuiveringen overleden in het verhoor- en executiecentrum S21⁸ te Phnom Penh.

OMVERWERPING VAN HET RODE KHMER-REGIME EN DE HOUDING VAN DE INTERNATIONALE GEMEENSCHAP

In 1979 werd het regime omvergeworpen door het Vietnamese leger dat het land binnendrong. Toen werd ook duidelijk dat de regering van de «Khmer zelfvernietiging» in minder dan vijf jaar tijd meer dan **1,7 miljoen mensen** de dood had ingejaagd (20 % van de bevolking op dat moment), de **volledige staatsinfrastructuur** (onderwijs, gezondheidszorg, kadaster enz...) had **vernietigd** en de **hele bevolking zwaar had getraumatiseerd**.

Na de val van het regime kreeg de wereld zicht op het massageweld waaraan de Rode Khmer zich schuldig hadden gemaakt.

Toch vormde zich binnen de VN⁹ een alliantie tussen de Verenigde Staten, China en hun bondgenoten om de bevrijding van Cambodja door Vietnam te veroordelen en een totaalembargo af te dwingen voor het land. De Verenigde Staten vonden immers dat de Vietnamezen door hun invasie te dicht in de buurt van de Sovjet-Unie waren gekomen. Die houding leidde ertoe dat de nieuwe Volksrepubliek van Kampuchea niet werd erkend en dat de Rode Khmer-ambassadeur bij de VN (Thiounn Prasith) nog veertien jaar lang zijn land zou blijven vertegenwoordigen bij de internationale organisatie. «De beulen vertegenwoordigen hun slachtoffers, terwijl ze in de zones die ze nog onder controle hebben, de bevolking blijven afslachten. Voor Washington werden de belangrijkste kopstukken van het voormalige democratische Kampuchea beschouwd als 'niet-communistische persoonlijkheden' die moesten worden gesteund in hun strijd tegen de bezetting door de Vietnamezen».¹⁰

⁵ cf. Visiefiche: Totalitarisme.

⁶ cf. Visiefiche: Over het individu en de gemeenschap.

⁷ cf. Visiefiche: Foltering.

⁸ cf. Visiefiche: Kamp S21.

⁹ De internationale Organisatie van de Verenigde Naties is een internationale organisatie die in 1945 werd opgericht met de bedoeling om internationale veiligheid en vrede te bewaren en vriendschappelijke relaties te ontwikkelen tussen de naties, de acties van naties te coördineren en hen te helpen om samen te werken in de strijd tegen armoede, honger, ziekte en analfabetisme, om betere leefomstandigheden te creëren en om te streven naar de naleving van de mensenrechten in het algemeen.

¹⁰ <http://www.monde-diplomatique.fr/2006/10/JENNAR/14006>

TERUG NAAR EEN NORMALE TOESTAND?

De westerse landen en de Chinezen beslisten toen om de heropbouw van het leger van Pol Pot in Thailand te ondersteunen. De Europese regeringen zouden van 1979 tot 1991 wapens en munitie aan de Rode Khmer blijven leveren.

Die positionering zou er ook toe leiden dat de Commissie voor de Mensenrechten van de VN zich in 1979 weigerde uit te spreken over een rapport over massale schendingen van de fundamentele rechten van de mens in het democratische Kampuchea! De twee belangrijkste leiders van het Rode Khmer regime (Pol Pot en Ieng Sary) zouden in 1979 bij verstek worden veroordeeld na een proces dat op initiatief van de Vietnamese overheid zou worden georganiseerd, maar die gerechtelijke uitspraken beantwoordden niet aan de internationale standaarden van onpartijdigheid en onafhankelijkheid.

De volgende tien jaar zouden alle inspanningen om de leiders van de Rode Khmer te berechten, niet worden gesteund door de internationale instellingen. Deze houding leidde tot een ondraaglijke straffeloosheid¹¹ tegenover de slachtoffers. Toen de vredesonderhandelingen in 1989 werden aangevat, werd alle informatie over de misdaden die door het regime van Pol Pot waren begaan, terzijde geschoven.

¹¹ Straffeloosheid kan worden omschreven als de afwezigheid van bestraffing of sanctie ten gevolge van de schending van een rechtsregel. Straffeloosheid betekent dat de staat zijn verplichtingen niet nakomt om een onderzoek in te stellen naar schendingen van rechten, om maatregelen te treffen om de daders te vervolgen, te berechten en te veroordelen tot geschikte straffen, middelen van beroep en middelen van vergoeding te voorzien voor de slachtoffers en maatregelen goed te keuren om te voorkomen dat die schendingen zich nog eens voordoen. Men maakt hierbij een onderscheid tussen enerzijds straffeloosheid die voortvloeit uit de houding van de politiediensten en van de overheid en die de vorm aanneemt van verhinderende vervolgingen, onderzoek, berechting of uitvoering van de straf, en anderzijds de straffeloosheid van rechtswege die voortvloeit uit juridische mechanismen zoals procedures voor amnestie, genade, ... De strijd tegen de straffeloosheid is dan ook voornamelijk bedoeld om de waarheid eer aan te doen, om een historisch geheugen op te bouwen dat die schendingen veroordeelt en voorkomt dat ze zich herhalen, om de schuldige personen te bestraffen, ...

¹² Land dat 169e geklasseerd is op een totaal van 172 in de Corruptie-index, Transparency International, 2007.

¹³ cf. Themafiche: Inleiding tot het internationaal strafrecht

¹⁴ cf. Themafiche: Internationale misdaden.

Bronnen

- *Le procès des dirigeants khmers rouges*, door Raoul-Marc Jennar in *Le Monde diplomatique*, oktober 2006.
- *L'Histoire* n° 381, *Les Khmers Rouges*, november 2012.
- Ong Thong Hoeung: *J'ai cru aux Khmers rouges*, Éditions Buchet-Chastel, Parijs, 2003.
- *Revue XXI* n° 20, herfst 2012, pp. 154-167.

In 1989 trokken de Vietnamese troepen zich terug uit Cambodja. Ondanks het klimaat van straffeloosheid dat er toen heerste, probeerde het land vanaf dat moment langzaam naar een normale toestand terug te keren. In 1992 werd het land onder controle van de UNTAC (United Nations Transitional Authority in Cambodia) geplaatst. In mei 1993 vonden verkiezingen plaats en werd de grondwettelijke monarchie hersteld. Norodom Sihanouk werd opnieuw koning, Norodom Ranariddh premier en Hun Sen tweede premier. De guerrilla van de Rode Khmer daarentegen bleef gewoon doorgaan.

Pas vanaf 1998 werd een beleid van nationale verzoening ingevoerd, en na een lange periode van onderhandelingen (sinds 2000) beslisten de regering van Cambodja en de Verenigde Naties een proces te organiseren in het kader van een gemengd tribunaal. Dit betekende het einde van de beweging van de Rode Khmer.

Momenteel is de democratie in Cambodja nog altijd erg kwetsbaar. De economie van het land is grotendeels afhankelijk van de buitenlandse hulp en de gerechtelijke instellingen en de leden van de regering zijn erg corrupt¹². De algemene toestand van de mensenrechten is er nog altijd bijzonder verontrustend. De getraumatiseerde bevolking wil tenslotte dat de daders van de moordpartijen worden veroordeeld en dat de gepleegde misdaden worden erkend, zodat men kan beginnen met de heropbouw van een gevoel van nationale eenheid.

Meer dan dertig jaar na deze misdaad tegen de mensheid werd een gemengd internationaal gerechtshof (half-Cambodjaans, half-internationaal)¹³ samengesteld om de verantwoordelijken van de Rode Khmer te berechten die ervan werden verdacht om tijdens het regime van het democratische Kampuchea tussen 1975 en 1979 zware misdaden te hebben begaan.

Hoewel slechts vijf leden van de beweging werden beschuldigd van misdaden tegen de mensheid en oorlogsmisdaden¹⁴, werd de directeur van het belangrijkste verhoorcentrum (Tuol Sleng S21), Kaing Guek Eav (ook bekend als Duch) in 2011 berecht (en tot levenslang veroordeeld wegens misdaden tegen de mensheid en oorlogsmisdaden). Deze uitspraak bewees dat het internationale gerecht de nodige inspanningen leverde, ondanks de grote druk die op deze rechtbank werd uitgeoefend. Eind 2011 werd een tweede proces opgestart. Nuon Chea (partijideoloog en tweede man van de Rode Khmer) en Khieu Samphan (voormalig staatshoofd) werden veroordeeld tot levenslang wegens misdaden tegen de mensheid gepleegd in de periode van april 1975 tot december 1977.